

II. Logika

1. Přehled spisů a stručné naznačení obsahu
 - A. Charakteristika a obecné hodnocení Aristotelovy logiky
2. Logika jako nástroj („organon“) – problém metody
 - A. Sylogismus – *První analytiky*
 - B. Dialektika – *Topiky, O sofistických důkazech*
 - C. Vědecká metoda – *Druhé analytiky*
3. Logika a metafyzika – definice, *Kategorie*

II. Logika

1. Přehled spisů a stručné naznačení obsahu

A. Charakteristika a obecné hodnocení Aristotelovy logiky

2. Logika jako nástroj („organon“) – problém metody

A. Sylogismus – *První analytiky*

B. Dialektika – *Topiky, O sofistických důkazech*

C. Vědecká metoda – *Druhé analytiky*

3. Logika a metafyzika – definice, *Kategorie*

1. Přehled spisů a stručné naznačení obsahu

1. <i>Kategorie</i>	<i>Categoriae</i>	<i>Cat.</i>	Κατηγορίαι
2. <i>O vyjadřování</i>	<i>De intepretatione</i>	<i>De int.</i>	Περὶ ἑρμηνείας
3. <i>První analytiky</i>	<i>Analytica priora</i>	<i>An. pr.</i>	Πρότερα ἀναλυτικά
4. <i>Druhé analytiky</i>	<i>Analytica posteriora</i>	<i>An. post.</i>	Ἀναλυτικὰ ὕστερα
5. <i>Topiky</i>	<i>Topica</i>	<i>Top.</i>	Τοπικά
6. <i>O sofistických důkazech</i>	<i>Sophistici elenchi</i>	<i>Soph. el.</i>	Περὶ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων

1. Přehled spisů a stručné naznačení obsahu

Kategorie

- krátký spisek, 15 Bekkerových stran
- zabývá se především „kategoriemi“ (kap. 4-9), tj. v tomto případě jednotlivými druhy či úrovněmi skutečnosti tak, jak se objevují v jazyce
- dále vysvětluje některé významné pojmy – např. protiklad a protiva (kap. 10), dřívější a současný (12-13)

1. Přehled spisů a stručné naznačení obsahu

Kategorie

- krátký spisek, 15 Bekkerových stran
- zabývá se především „kategoriemi“ (kap. 4-9), tj. v tomto případě jednotlivými druhy či úrovněmi skutečnosti tak, jak se objevují v jazyce
- dále vysvětluje některé významné pojmy – např. protiklad a protiva (kap. 10), dřívější a současný (12-13)

O vyjadřování

- nejkratší spis – pouze 8 stran
- zabývá se povahou řeči – jejím vztahem k obsahu (tj. co vyjadřuje), jejími složkami (jména, slovesa, soudy), pravdivostí a nepravdivostí soudů, vztahem protikladů a protiv

1. Přehled spisů a stručné naznačení obsahu

První analytiky

- výklad sylogismu (jeho formální správnosti bez ohledu na pravdivost tvrzení), který má být prostředkem vědeckého poznání (viz *An. Post.*):
Sylogismus je „řeč“ či „argument“ (λόγος), v němž z určitých daností nutně vyplývá něco odlišného, např.: Jestliže všichni živočichové jsou smrtelní a všichni lidé jsou živočichové, pak všichni lidé jsou smrtelní.
- Aristotelova práce se sylogismem spadá do predikátové logiky; základnější výrokovou logiku systematicky rozvinuli až stoikové (viz F. Gahér, *Stoická logika a sémantika*)

1. Přehled spisů a stručné naznačení obsahu

První analytiky

- výklad sylogismu (jeho formální správnosti bez ohledu na pravdivost tvrzení), který má být prostředkem vědeckého poznání (viz *An. Post.*):
Sylogismus je „řeč“ či „argument“ (λόγος), v němž z určitých daností nutně vyplývá něco odlišného, např.: Jestliže všichni živočichové jsou smrtelní a všichni lidé jsou živočichové, pak všichni lidé jsou smrtelní.
- Aristotelova práce se sylogismem spadá do predikátové logiky; základnější výrokovou logiku systematicky rozvinuli až stoikové (viz F. Gahér, *Stoická logika a sémantika*)

Druhé analytiky

- problematika získávání nových poznatků, konkrétně „vědění“ pomocí sylogismu (zde se už požaduje, aby premisy byly pravdivé)
- popis vědecké metody nebo metody výkladu získaných poznatků (nedokazatelné)
- počátky poznání, důkaz a definice (a jejich vztah) v procesu poznání

1. Přehled spisů a stručné naznačení obsahu

Topiky

- nejrozsáhlejší z logických spisů (64 Bekkerových stran)
- předmětem je dialektika, ale spíše dialektika v sókratovském než platónském smyslu – jako zkoumající živý rozhovor či řečnický souboj
- obecně vzato Aristotelés zkoumá cíle, použitelnost, pravidla a postupy dialogického řešení takových problémů, které nemohou být řešeny zcela exaktně, tj. na základě nutných premis a deduktivních vyvození. Z tohoto hlediska představuje Aristotelova dialektika alternativu k vědeckému zkoumání, jež je popsáno v *Analytikách*.

1. Přehled spisů a stručné naznačení obsahu

Topiky

- nejrozsáhlejší z logických spisů (64 Bekkerových stran)
- předmětem je dialektika, ale spíše dialektika v sókratovském než platónském smyslu – jako zkoumající živý rozhovor či řečnický souboj
- obecně vzato Aristotelés zkoumá cíle, použitelnost, pravidla a postupy dialogického řešení takových problémů, které nemohou být řešeny zcela exaktně, tj. na základě nutných premis a deduktivních vyvození. Z tohoto hlediska představuje Aristotelova dialektika alternativu k vědeckému zkoumání, jež je popsáno v *Analytikách*.

O sofistických důkazech

- opět krátký, 20stránkový spis
- představuje doplněk k *Topikám*
- odhaluje nekorektní postupy v argumentaci v živém dialogu, jejichž cílem je porazit v diskusi protivníka bez ohledu na snahu najít pravdu o zkoumaném předmětu

1. A. Charakteristika a obecné hodnocení Aristotelovy logiky

- **Obsah**

- Logika (*ἀναλυτική*) jako svébytné téma.
- Logika nikoli jako samostatná věda, nýbrž jako nástroj poznání.
- Logika jako teorie poznání.

1. A. Charakteristika a obecné hodnocení Aristotelovy logiky

- **Obsah**

- Logika (*ἀναλυτική*) jako svébytné téma.
- Logika nikoli jako samostatná věda, nýbrž jako nástroj poznání.
- Logika jako teorie poznání.

- **Historický význam**

- Reflexe starších metod – sofisté, Sókratés, Platón (*diairesis*).
- Zakladatel logiky, protože:
 - Jako první pojal vyjadřování našeho myšlení jako předmět svébytné „vědy“.
 - Formy našeho myšlení vyjadřoval abstraktně (pomocí proměnných A, B, C...).

II. Logika

1. Přehled spisů a stručné naznačení obsahu
 - A. Charakteristika a obecné hodnocení Aristotelovy logiky
- 2. Logika jako nástroj („organon“) – problém metody**
 - A. Sylogismus – *První analytiky*
 - B. Dialektika – *Topiky, O sofistických důkazech*
 - C. Vědecká metoda – *Druhé analytiky*
3. Logika a metafyzika – definice, *Kategorie*

2. Logika jako nástroj – problém metody

- A. Sylogismus – *První analytiky*
Jak získat nový poznatek z toho, co je už známo?

- B. Dialektika – *Topiky, O sofistických důkazech*
Jak diskutovat o určitém problému?

- C. Vědecká metoda – *Druhé analytiky*
Jak získat pravé, nutně pravdivé vědění?

2. A. Syllogismus

- Syllogismus je „řeč“, v níž z věcí, které jsou dány, nutně vyplývá něco jiného.

2. A. Sylogismus

- Sylogismus je „řeč“, v níž z věcí, které jsou dány, nutně vyplývá něco jiného.
- Konkrétně:
 - jsou dány 2 premisy = tvrzení typu S je P,
 - propojené společným, středním (medium) termínem.
 - Z toho plyne třetí tvrzení jako závěr.

2. A. Syllogismus

- Syllogismus je „řeč“, v níž z věcí, které jsou dány, nutně vyplývá něco jiného.
- Konkrétně:
 - jsou dány 2 premisy = tvrzení typu S je P,
 - propojené společným, středním (medium) termínem.
 - Z toho plyne třetí tvrzení jako závěr.
- Schéma (1. figura):

jestliže všechna <u>M</u> jsou <u>P</u>	M je P
a všechna <u>S</u> jsou <u>M</u> ,	<u>S je M</u>
pak všechna <u>S</u> jsou <u>P</u> .	S je P
- Příklad: Jestliže všichni živočichové (M) jsou smrtelní (P) a všichni lidé (S) jsou živočichové, pak všichni lidé jsou smrtelní.

2. B. Dialektika

- a. „Dějiny dialektiky“ – Aristotelova dialektika v kontextu
- b. Hodnocení Aristotelova pojetí dialektiky
- c. *Topiky*
 - i. Obsah
 - ii. Podstata a metoda dialektiky

2. B. a. „Dějiny dialektiky“

- *DK 29 A10 (DL XIII 57, 1-2):*
„Aristotelés říká v *Sofistovi*, že Empedoklés první našel rétoriku, **Zénón** dialektiku.“
- **Platónovo** pojetí dialektiky – nejvyšší, nejpřesnější věda
- **Aristotelés** – dialektika jako dialogické řešení problémů, návrat k Sókratovi, blíže k Zénónovi než k Platónovi

2. B. b. Hodnocení Aristotelovy dialektiky

- **Guthrie** (*A History of Greek Philosophy VI*):
Topiky (a spis *O sofistických důkazech*) jsou spíše příručkou pro myšlenkové slovní zápasy než výkladem o filosofických aspektech. Dialektika může filosofii pouze napomáhat, neboť v nejlepším případě ji lze pojmout jako kritiku domnělého vědění. Podstatou filosofie však je získávání (skutečného) vědění.

2. B. b. Hodnocení Aristotelovy dialektiky

- **Guthrie** (*A History of Greek Philosophy VI*):
Topiky (a spis *O sofistických důkazech*) jsou spíše příručkou pro myšlenkové slovní zápasy než výkladem o filosofických aspektech. Dialektika může filosofii pouze napomáhat, neboť v nejlepším případě ji lze pojmout jako kritiku domnělého vědění. Podstatou filosofie však je získávání (skutečného) vědění.
- **Reale** (*Historia filozofii starožitnej*):
Zdůrazňuje, že dialektika není pouze technikou vedení diskuse, nýbrž pomáhá také stanovit první tvrzení, jež nelze dokázat sylogisticky, ale která představují východiska sylogismů.

2. B. c. Topiky

- Τόποι – „místa“, obecná pravidla, obecná hlediska týkající se metod a postupů v dialektické diskusi.
- Např. (*Top.* VI, 2): Jestliže podáváme definici, musíme dávat pozor na to, zda definiendum (jeden *topos*) nebo definiens (druhý *topos*) neobsahuje stejnojmenné (*homónymní*) výrazy – definice by pak platila pouze pro jeden význam, zatímco protivník by ji mohl napadnout z hlediska druhého významu.

2. B. c. Topiky

i) Obsah

I. kniha:

- Vymezení tématu, vysvětlení podstaty a smyslu dialektiky (kap. 1-3).
- Obecná analýza předmětu dialektiky na základní prvky (rod, zvláštní vlastnost, nahodilá vlastnost, definice či určení), metody, postupy (kap. 4-18).

II. – III. kniha:

- *Topoi* týkající se nahodilé vlastnosti v predikátu.

IV. kniha:

- *Topoi* týkající se rodu (rodového pojmu) v predikátu.

V. kniha:

- *Topoi* týkající se zvláštní vlastnosti v predikátu.

VI. – VII. kniha:

- *Topoi* týkající se určení v predikátu, tj. problematika používání definic v dialektické diskusi.

VIII. kniha:

- Pravidla, postupy, cíle dialektické diskuse.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

I. Co je dialektika z metodologického hlediska (*Top. I, 1*)?

- Předmět metody (μέθοδος) - pravděpodobné, nikoli dokazatelné nebo nutně pravdivé: „Dialektický je však **sylogismus**, který vyvozuje závěry z toho, co je pravděpodobné (ἔνδοξον).“ (*Top. 100a 29-30.*)

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

I. Co je dialektika z metodologického hlediska (*Top. I, 1*)?

- Předmět metody (μέθοδος) - pravděpodobné, nikoli dokazatelné nebo nutně pravdivé : „Dialektický je však **sylogismus**, který vyvozuje závěry z toho, co je pravděpodobné (ἔνδοξον).“ (*Top. 100a 29-30.*)
- Dialektický sylogismus X „vědecký“ sylogismus (ἀπόδειξις) = vyvození z pravdivých a prvotních premis.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

I. Co je dialektika z metodologického hlediska (*Top. I, 1*)?

- Předmět metody (μέθοδος) - pravděpodobné, nikoli dokazatelné nebo nutně pravdivé : „Dialektický je však **sylogismus**, který vyvozuje závěry z toho, co je pravděpodobné (ἔνδοξον).“ (*Top. 100a 29-30.*)
- Dialektický sylogismus X „vědecký“ sylogismus (ἀπόδειξις) = vyvození z pravdivých a prvotních premis.
- Co je „pravděpodobné“?
„Pravděpodobné je to, co se zdá pravdivým buď všem nebo většině nebo moudrým, a těmto zase buď všem nebo většině anebo těm, kteří jsou největšími znalci a jejichž mínění má největší vážnost.“

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

I. Co je dialektika z metodologického hlediska (*Top. I, 1*)?

- Předmět metody (μέθοδος) - pravděpodobné, nikoli dokazatelné nebo nutně pravdivé : „Dialektický je však **sylogismus**, který vyvozuje závěry z toho, co je pravděpodobné (ἔνδοξον).“ (*Top. 100a 29-30.*)
- Dialektický sylogismus X „vědecký“ sylogismus (ἀπόδειξις) = vyvození z pravdivých a prvotních premis.
- Co je „pravděpodobné“?
„Pravděpodobné je to, co se zdá pravdivým buď všem nebo většině nebo moudrým, a těmto zase buď všem nebo většině anebo těm, kteří jsou největšími znalci a jejichž mínění má největší vážnost.“
- Dialektický sylogismus X sofistický, eristický sylogismus.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

II. K čemu je dialektika (*Top. I, 2*)?

- pro cvičení
- pro rozmlouvání
- pro filosofické vědy
- a pro poznání počátků každé jednotlivé vědy

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

III. S čím dialektika pracuje (*Top. I, 4-5*)?

- Argumenty: vystavěny na „dialektických propozicích“ = zjišťovací otázky, např.: „Je ‚na souši chodící dvounohý živočich‘ určením člověka?“

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

III. S čím dialektika pracuje (*Top. I, 4-5*)?

- Argumenty: vystavěny na „dialektických propozicích“ = zjišťovací otázky, např.: „Je ,na souši chodící dvounohý živočich‘ určením člověka?“
- Dialektické sylogismy: vystavěny na „problémech“, např.: „Je ,na souši chodící dvounohý živočich‘ určením člověka, nebo ne?“ (*Top. 101b30-33*)

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

III. S čím dialektika pracuje (*Top. I, 4-5*)?

- Argumenty: vystavěny na „dialektických propozicích“ = zjišťovací otázky, např.: „Je ,na souši chodící dvounohý živočich‘ určením člověka?“
- Dialektické sylogismy: vystavěny na „problémech“, např.: „Je ,na souši chodící dvounohý živočich‘ určením člověka, nebo ne?“ (*Top. 101b30-33*)
- Obecný obsah, obecné prvky jak propozic tak problémů (*Top. 101b11-28*):
 - rod (γένος)
 - zvláštní vlastnost (ἴδιον)
 - nahodilá vlastnost (συμβεβηκός)
 - určení (definice nebo definiens – ὄρος)

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

III. S čím dialektika pracuje (*Top. I, 4-5*)?

- Argumenty: vystavěny na „dialektických propozicích“ = zjišťovací otázky, např.: „Je ,na souši chodící dvounohý živočich‘ určením člověka?“
- Dialektické sylogismy: vystavěny na „problémech“, např.: „Je ,na souši chodící dvounohý živočich‘ určením člověka, nebo ne?“ (*Top. 101b30-33*)
- Obecný obsah, obecné prvky jak propozic tak problémů (*Top. 101b11-28*):
 - rod (γένος)
 - zvláštní vlastnost (ἴδιον)
 - nahodilá vlastnost (συμβεβηκός)
 - určení (definice nebo definiens – ὄρος)
- Knihy II. – VII. – rozbor „obecných hledisek“ (τόποι), které se týkají těchto jednotlivých „predikábilí“.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

- Příklad – Platónovy dialogy, zvláště *Prótagorás*, *Euthydémos*, *Gorgiás*, *Parmenidés*, *Sofistés*.
- Umění vést zkoumající rozhovor o určitém problému.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

- Příklad – Platónovy dialogy, zvláště *Prótagorás*, *Euthydémos*, *Gorgiás*, *Parmenidés*, *Sofistés*.
- Umění vést zkoumající rozhovor o určitém problému.
- Dva muži proti sobě – tazatel a odpovídající, kolem kruh zvědavých diváků, hozená rukavice – teze, předmět hovoru.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

- Příklad – Platónovy dialogy, zvláště *Prótagorás*, *Euthydémos*, *Gorgiás*, *Parmenidés*, *Sofistés*.
- Umění vést zkoumající rozhovor o určitém problému.
- Dva muži proti sobě – tazatel a odpovídající, kolem kruh zvědavých diváků, hozená rukavice – teze, předmět hovoru.
- Cíl:
 - Tazatel chce vyvrátit tezi (tj. vyvodit z ní protiklad či nějaký nepřijatelný důsledek).
 - Odpovídající nechce připustit vyvrácení teze.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

- Příklad – Platónovy dialogy, zvláště *Prótagorás*, *Euthydémos*, *Gorgiás*, *Parmenidés*, *Sofistés*.
- Umění vést zkoumající rozhovor o určitém problému.
- Dva muži proti sobě – tazatel a odpovídající, kolem kruh zvědavých diváků, hozená rukavice – teze, předmět hovoru.
- Cíl:
 - Tazatel chce vyvrátit tezi (tj. vyvodit z ní protiklad či nějaký nepřijatelný důsledek).
 - Odpovídající nechce připustit vyvrácení teze.
- Pravidla – propracovaná a poměrně striktní →

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Pravidla dialektického souboje

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Pravidla dialektického souboje

- Pro tazatele:

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Pravidla dialektického souboje

- Pro tazatele:
 - Pouze zjišťovací otázky (tj. typu ano/ne).

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Pravidla dialektického souboje

- Pro tazatele:
 - Pouze zjišťovací otázky (tj. typu ano/ne).
 - Volí směr úvahy.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Pravidla dialektického souboje

- Pro tazatele:
 - Pouze zjišťovací otázky (tj. typu ano/ne).
 - Volí směr úvahy.
 - Měl by dodržovat logický postup tázání.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Pravidla dialektického souboje

- Pro tazatele:
 - Pouze zjišťovací otázky (tj. typu ano/ne).
 - Volí směr úvahy.
 - Měl by dodržovat logický postup tázání.

- Pro odpovídajícího:
 - Může jen odpovídat ano/ne, nemá právo zasahovat do postupu úvahy a výběru otázek.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Pravidla dialektického souboje

- Pro tazatele:
 - Pouze zjišťovací otázky (tj. typu ano/ne).
 - Volí směr úvahy.
 - Měl by dodržovat logický postup tázání.

- Pro odpovídajícího:
 - Může jen odpovídat ano/ne, nemá právo zasahovat do postupu úvahy a výběru otázek.
 - V zásadě by neměl dělat potíže a měl by s předkládanými tezemi souhlasit, aby umožnil dosažení závěru.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Pravidla dialektického souboje

- Pro tazatele:
 - Pouze zjišťovací otázky (tj. typu ano/ne).
 - Volí směr úvahy.
 - Měl by dodržovat logický postup tázání.

- Pro odpovídajícího:
 - Může jen odpovídat ano/ne, nemá právo zasahovat do postupu úvahy a výběru otázek.
 - V zásadě by neměl dělat potíže a měl by s předkládanými tezemi souhlasit, aby umožnil dosažení závěru. Přesto může:
 - Upozornit na nepravděpodobnost premisy.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Pravidla dialektického souboje

- Pro tazatele:
 - Pouze zjišťovací otázky (tj. typu ano/ne).
 - Volí směr úvahy.
 - Měl by dodržovat logický postup tázání.

- Pro odpovídajícího:
 - Může jen odpovídat ano/ne, nemá právo zasahovat do postupu úvahy a výběru otázek.
 - V zásadě by neměl dělat potíže a měl by s předkládanými tezemi souhlasit, aby umožnil dosažení závěru. Přesto může:
 - Upozornit na nepravděpodobnost premisy.
 - Upozornit na její blízkost tazatelovu cíli.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Pravidla dialektického souboje

- Pro tazatele:
 - Pouze zjišťovací otázky (tj. typu ano/ne).
 - Volí směr úvahy.
 - Měl by dodržovat logický postup tázání.

- Pro odpovídajícího:
 - Může jen odpovídat ano/ne, nemá právo zasahovat do postupu úvahy a výběru otázek.
 - V zásadě by neměl dělat potíže a měl by s předkládanými tezemi souhlasit, aby umožnil dosažení závěru. Přesto může:
 - Upozornit na nepravděpodobnost premisy.
 - Upozornit na její blízkost tazatelovu cíli.
 - Upozornit na logickou chybu.

2. B. c. Topiky

b) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Pravidla dialektického souboje

- Pro tazatele:
 - Pouze zjišťovací otázky (tj. typu ano/ne).
 - Volí směr úvahy.
 - Měl by dodržovat logický postup tázání.

- Pro odpovídajícího:
 - Může jen odpovídat ano/ne, nemá právo zasahovat do postupu úvahy a výběru otázek.
 - V zásadě by neměl dělat potíže a měl by s předkládanými tezemi souhlasit, aby umožnil dosažení závěru. Přesto může:
 - Upozornit na nepravděpodobnost premisy.
 - Upozornit na její blízkost tazatelovu cíli.
 - Upozornit na logickou chybu.
 - Požádat o vysvětlení nejasné otázky.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Jaká strategie vede k cíli?

- Výchozí situace: Dva muži, kruh posluchačů, teze hájená odpovídajícím.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Jaká strategie vede k cíli?

- Výchozí situace: Dva muži, kruh posluchačů, teze hájená odpovídajícím.
- Obecný postup:
 - i. zvolit vhodné hledisko (τόπος) pro argumentaci,

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Jaká strategie vede k cíli?

- Výchozí situace: Dva muži, kruh posluchačů, teze hájená odpovídajícím.
- Obecný postup:
 - i. zvolit vhodné hledisko (τόπος) pro argumentaci,
 - ii. zformulovat podle tohoto hlediska otázky a určit jejich pořadí,

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Jaká strategie vede k cíli?

- Výchozí situace: Dva muži, kruh posluchačů, teze hájená odpovídajícím.
- Obecný postup:
 - i. zvolit vhodné hledisko (τόπος) pro argumentaci,
 - ii. zformulovat podle tohoto hlediska otázky a určit jejich pořadí,
 - iii. položit otázky druhému.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Jaká strategie vede k cíli?

- Výchozí situace: Dva muži, kruh posluchačů, teze hájená odpovídajícím.
- Obecný postup:
 - i. zvolit vhodné hledisko (τόπος) pro argumentaci,
 - ii. zformulovat podle tohoto hlediska otázky a určit jejich pořadí,
 - iii. položit otázky druhému.
- Filozof X dialektik = i. X ii.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Jaká strategie vede k cíli – v případě dialektika?

- Oddalování posledních, nutných premis s cílem získat co nejvíce přípravných, podpurných, „užitečných“ premis.
- Premisy pro závěrečný argument se mají získávat střídavě, aby odpovídajícímu nebylo jasné, k jakému závěru se směřuje.
Př.: Jestliže k vyvození závěru Z jsou potřeba premisy A, B, C, které je třeba opět dokázat pomocí dalších, užitečných či přípravných premis A1, A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2, C3, pak se má tazatel snažit o souhlas s premisami např. v pořadí: A1, B1, C1, A2, B2...
- Přitom se má tazatel ptát nikoli na A, B, C, protože s nimi by odpovídající už nesouhlasil, jelikož je jasný závěr. Tazatel má usilovat o souhlas s A1, A2...
- Je třeba se tázat tak, aby odpovídající netušil, zda chce tazatel dosáhnout potvrzení nebo odmítnutí teze.
- Tazatel má sám sobě klást námitky, protože tím budí dojem nestrannosti a odpovídající se nebude obávat nějakých klíčků a snadněji připustí potřebné teze.
- Tazatel nemá projevovat „velkou horlivost“ ani u toho, co je naprosto nezbytné – horlivý totiž spíše narazí na odpor.
- Je vhodné být rozvláčný a činit vsuvky, protože tím se zastře, co je důležité, a odpovídající to snáze jakoby mimochodem připustí.

2. B. c. Topiky

ii) Podstata a metoda dialektiky

IV. Jaká je praktická forma dialektiky (VIII)?

Jaká strategie vede k cíli – v případě filosofa?

- Věcná správnost argumentace z obou stran.
- „Vyhrát“ mohou oba.
- Výsledek – prozkoumání výchozí problematické, pouze pravděpodobné teze.

2. B. c. *Topiky*

K čemu je dialektika (*Top. VIII 5, 14*)?

2. B. c. Topiky

K čemu je dialektika (Top. VIII 5, 14)?

- Pro cvičení:
Znalost postupu – sylogismu, vyvracení, premisy, námitky, posouzení správnosti či nesprávnosti tázání a jejich příčin.

2. B. c. Topiky

K čemu je dialektika (Top. VIII 5, 14)?

- Pro cvičení:
Znalost postupu – sylogismu, vyvracení, premisy, námitky, posouzení správnosti či nesprávnosti tázání a jejich příčin.
- Pro učení:
Snad výklad pomocí návodných otázek ve smyslu *maieutiky* z *Theaitéta*?

2. B. c. Topiky

K čemu je dialektika (Top. VIII 5, 14)?

- Pro cvičení:
Znalost postupu – sylogismu, vyvracení, premisy, námitky, posouzení správnosti či nesprávnosti tázání a jejich příčin.
- Pro učení:
Snad výklad pomocí návodných otázek ve smyslu *maieutiky* z *Theaitéta*?
- Pro filosofii:
Prozkoumání problému z obou stran, z různých hledisek (Sókratés).

2. B. c. Topiky

K čemu je dialektika (Top. VIII 5, 14)?

- Pro cvičení:
Znalost postupu – sylogismu, vyvracení, premisy, námitky, posouzení správnosti či nesprávnosti tázání a jejich příčin.
- Pro učení:
Snad výklad pomocí návodných otázek ve smyslu *maieutiky* z *Theaitéta*?
- Pro filosofii:
Prozkoumání problému z obou stran, z různých hledisek (Sókratés).
- Pro poznání počátků věd:
Stanovení (v procesu kritického posuzování, upřesňování) nedokazatelných počátků, axiomů, např. definic.

2. C. Vědecká metoda

- a. Charakteristika vědění
- b. Vědění a mínění, vědění a vnímání, indukce
- c. Obsah vědy
- d. Důkaz
- e. Počátky vědění

2. C. a. Charakteristika vědění

- znalost příčiny

2. C. a. Charakteristika vědění

- znalost příčiny
- získává se důkazem, tj. sylogismem

2. C. a. Charakteristika vědění

- znalost příčiny
- získává se důkazem, tj. sylogismem
- příklad sylogismu ukazujícího příčinu:
 - Jestliže se Země postaví mezi Slunce a Měsíc (M), nastává zatmění (P).
 - Měsíci (S) náleží, že se mezi něj a Slunce staví Země (M).
 - → Měsíc (S) se zatmívá (P).

2. C. a. Charakteristika vědění

- znalost příčiny
- získává se důkazem, tj. sylogismem
- příklad sylogismu ukazujícího příčinu:
 - Jestliže se Země postaví mezi Slunce a Měsíc (M), nastává zatmění (P).
 - Měsíci (S) náleží, že se mezi něj a Slunce staví Země (M).
 - → Měsíc (S) se zatmívá (P).
- nemůže být jinak, je nutné

2. C. a. Charakteristika vědění

- znalost příčiny
- získává se důkazem, tj. sylogismem
- příklad sylogismu ukazujícího příčinu:
 - Jestliže se Země postaví mezi Slunce a Měsíc (M), nastává zatmění (P).
 - Měsíci (S) náleží, že se mezi něj a Slunce staví Země (M).
 - → Měsíc (S) se zatmívá (P).
- nemůže být jinak, je nutné
- vědecký sylogismus musí vycházet z premis, které jsou:
 - pravdivé
 - první a bezprostřední
 - známější a dřívější
 - příčinou závěru

2. C. b. Vědění a mínění, vědění a vnímání, indukce

- je odlišné od mínění a liší se i jejich předměty
 - vědění je nutně pravdivé (např. „člověk je dvounohý živočich“)
 - mínění se týká toho, co může být jinak (např. „člověk sedí“)
 - není možné, aby totéž bylo nutné a zároveň mohlo být jinak

2. C. b. Vědění a mínění, vědění a vnímání, indukce

- je odlišné od mínění a liší se i jejich předměty
 - vědění je nutně pravdivé (např. „člověk je dvounohý živočich“)
 - mínění se týká toho, co může být jinak (např. „člověk sedí“)
 - není možné, aby totéž bylo nutné a zároveň mohlo být jinak
- vnímáním nelze získat vědění
 - vnímání se vztahuje k jednotlivému
 - vědění však musí být dokazatelné
 - důkaz musí být obecný
 - obecné nelze vnímat

2. C. b. Vědění a mínění, vědění a vnímání, indukce

- je odlišné od mínění a liší se i jejich předměty
 - vědění je nutně pravdivé (např. „člověk je dvounohý živočich“)
 - mínění se týká toho, co může být jinak (např. „člověk sedí“)
 - není možné, aby totéž bylo nutné a zároveň mohlo být jinak
- vnímáním nelze získat vědění
 - vnímání se vztahuje k jednotlivému
 - vědění však musí být dokazatelné
 - důkaz musí být obecný
 - obecné nelze vnímat
- ale také – bez vnímání nelze nabýt vědění:
 - vědění se získává indukcí nebo důkazem

2. C. b. Vědění a mínění, vědění a vnímání, indukce

- je odlišné od mínění a liší se i jejich předměty
 - vědění je nutně pravdivé (např. „člověk je dvounohý živočich“)
 - mínění se týká toho, co může být jinak (např. „člověk sedí“)
 - není možné, aby totéž bylo nutné a zároveň mohlo být jinak
- vnímáním nelze získat vědění
 - vnímání se vztahuje k jednotlivému
 - vědění však musí být dokazatelné
 - důkaz musí být obecný
 - obecné nelze vnímat
- ale také – bez vnímání nelze nabýt vědění:
 - vědění se získává indukcí nebo důkazem
 - indukce vychází z jednotlivých případů, tj. z vnímání jednotlivin

2. C. b. Vědění a mínění, vědění a vnímání, indukce

- je odlišné od mínění a liší se i jejich předměty
 - vědění je nutně pravdivé (např. „člověk je dvounohý živočich“)
 - mínění se týká toho, co může být jinak (např. „člověk sedí“)
 - není možné, aby totéž bylo nutné a zároveň mohlo být jinak
- vnímáním nelze získat vědění
 - vnímání se vztahuje k jednotlivému
 - vědění však musí být dokazatelné
 - důkaz musí být obecný
 - obecné nelze vnímat
- ale také – bez vnímání nelze nabýt vědění:
 - vědění se získává indukcí nebo důkazem
 - indukce vychází z jednotlivých případů, tj. z vnímání jednotlivin
 - vědění, důkaz pracuje s obecným, ale ani k obecnému nelze dospět jinak než indukcí

2. C. c. Obsah vědy

- rod (předmět), např.:
 - číslo – aritmetika
 - body, čáry, plochy – geometrie
 - pohyby nebeských těles – astronomie (ἀστρολογία)

2. C. c. Obsah vědy

- rod (předmět), např.:
 - číslo – aritmetika
 - body, čáry, plochy – geometrie
 - pohyby nebeských těles – astronomie (*ἀστρολογία*)
- axiómy (počátky, hypotézy) = výchozí tvrzení, teze
 - jejich platnost (existence obsahu) se přijímá bez důkazu

2. C. c. Obsah vědy

- rod (předmět), např.:
 - číslo – aritmetika
 - body, čáry, plochy – geometrie
 - pohyby nebeských těles – astronomie (ἀστρολογία)
- axiómy (počátky, hypotézy) = výchozí tvrzení, teze
 - jejich platnost (existence obsahu) se přijímá bez důkazu
- přijímané vlastnosti („primitivní pojmy“)
 - např. liché, sudé, nesouměřitelné, sbíhavé...
 - je třeba jim rozumět – definice
 - ovšem už jsou předmětem důkazu

2. C. d. Důkaz

- obecný
 - důkaz, sylogismus má platit nutně, tj. nezávisle na čase, je věčný
 - ale lze jej použít i pro jevy, které sice netrvají bez ustání, ale jsou pravidelné (např. zatmění Měsíce)

2. C. d. Důkaz

- obecný
 - důkaz, sylogismus má platit nutně, tj. nezávisle na čase, je věčný
 - ale lze jej použít i pro jevy, které sice netrvají bez ustání, ale jsou pravidelné (např. zatmění Měsíce)
- ovšem - nelze dokázat nahodilé
 - není totiž nutné, ani se neděje většinou

2. C. d. Důkaz

- obecný
 - důkaz, sylogismus má platit nutně, tj. nezávisle na čase, je věčný
 - ale lze jej použít i pro jevy, které sice netrvají bez ustání, ale jsou pravidelné (např. zatmění Měsíce)
- ovšem - nelze dokázat nahodilé
 - není totiž nutné, ani se neděje většinou
- omezený, konečný
 - jeden z projevů Aristotelova odporu k nekonečnu, neomezenu
 - argument: nekonečný počet kroků důkazu by nebylo možné v myšlenkách projít, a tudíž bychom vůbec žádné vědění nemohli získat
 - není-li důkaz nekonečný, musejí existovat první, nedokazatelné premisy – počátky (axiómy)

2. C. d. Důkaz

- obecný
 - důkaz, sylogismus má platit nutně, tj. nezávisle na čase, je věčný
 - ale lze jej použít i pro jevy, které sice netrvají bez ustání, ale jsou pravidelné (např. zatmění Měsíce)
- ovšem - nelze dokázat nahodilé
 - není totiž nutné, ani se neděje většinou
- omezený, konečný
 - jeden z projevů Aristotelova odporu k nekonečnu, neomezenu
 - argument: nekonečný počet kroků důkazu by nebylo možné v myšlenkách projít, a tudíž bychom vůbec žádné vědění nemohli získat
 - není-li důkaz nekonečný, musejí existovat první, nedokazatelné premisy – počátky (axiómy)
- hodnocení různých typů důkazů
 - lepší je obecný než částečný
 - lepší je kladný než záporný
 - přímý je lepší než nepřímý (důkaz sporem)
 - v nepřímém totiž závěr musí být známější než premisa, ovšem u důkazu mají být premisy dřívější

2. C. e. Počátky vědění

- nedokazatelné – axiomy, hypotézy
- nutné o sobě, tj. pravdivé
- vlastní dané věci
- obecné

Ale:

- Jak můžeme dospět k obecnému a pravdivému poznání, jestliže jej nemůžeme (sylogisticky) dokázat ani přímo (smyslově) vnímat?

2. C. e. Počátky vědění

Druhé analytiky II, 19

- Vědění počátků nemáme předem.

2. C. e. Počátky vědění

Druhé analyticky II, 19

- Vědění počátků nemáme předem.
- Musíme tedy mít určitou schopnost, kterou lze počátky poznat.

2. C. e. Počátky vědění

Druhé analytiky II, 19

- Vědění počátků nemáme předem.
- Musíme tedy mít určitou schopnost, kterou lze počátky poznat.
- Touto schopností je smyslové vnímání.
 - *„...první počátky nutně poznáváme indukcí. Vždyť touto cestou i smyslové vnímání nám vtiskuje obecné.“*

2. C. e. Počátky vědění

Druhé analytiky II, 19

- Vědění počátků nemáme předem.
- Musíme tedy mít určitou schopnost, kterou lze počátky poznat.
- Touto schopností je smyslové vnímání.
 - *„...první počátky nutně poznáváme indukcí. Vždyť touto cestou i smyslové vnímání nám vtiskuje obecné.“*
- Vnímání → paměť → zkušenost.
 - *„Ze zkušenosti však nebo z každého obecného, které se v duši ustálí – které tvoří*
 - *jedno vedle mnoha věcí*
 - *a které jako jedno je v nich všech*
 - *a je s nimi totožné*
 - *pochází počátek umění a vědění, umění, jde-li o dění, vědění, jde-li o bytí.“*

2. C. e. Počátky vědění

Druhé analytiky II, 19

- Vědění počátků nemáme předem.
- Musíme tedy mít určitou schopnost, kterou lze počátky poznat.
- Touto schopností je smyslové vnímání.
 - *„...první počátky nutně poznáváme indukcí. Vždyť touto cestou i smyslové vnímání nám vtiskuje obecné.“*
- Vnímání → paměť → zkušenost.
 - *„Ze zkušenosti však nebo z každého obecného, které se v duši ustálí – které tvoří*
 - *jedno vedle mnoha věcí*
 - *a které jako jedno je v nich všech*
 - *a je s nimi totožné*
 - *pochází počátek umění a vědění, umění, jde-li o dění, vědění, jde-li o bytí.“*
- **Ale:** Jak se to v nás skutečně děje?

2. C. e. Počátky vědění

Druhé analytiky II, 19

- Jak se to děje na psychologické úrovni?

2. C. e. Počátky vědění

Druhé analytiky II, 19

- Jak se to děje na psychologické úrovni?
 - Když se všichni vojáci v bitvě obrátí na útěk, a pak se jeden zastaví, pak další a další, nakonec se obnoví původní pořádek → první obecné, např. druh člověk.

2. C. e. Počátky vědění

Druhé analytiky II, 19

- Jak se to děje na psychologické úrovni?
 - Když se všichni vojáci v bitvě obrátí na útěk, a pak se jeden zastaví, pak další a další, nakonec se obnoví původní pořádek → první obecné, např. druh člověk.
 - Další práce s těmito prvními obecnými pojmy → rody → kategorie.

2. C. e. Počátky vědění

Druhé analytiky II, 19

- Jak se to děje na psychologické úrovni?
 - Když se všichni vojáci v bitvě obrátí na útěk, a pak se jeden zastaví, pak další a další, nakonec se obnoví původní pořádek → první obecné, např. druh člověk.
 - Další práce s těmito prvními obecnými pojmy → rody → kategorie.
 - Pojmy pak lze definovat (→ „primitivní pojmy“ a navzájem je predikovat (→ axiomy).

2. C. e. Počátky vědění

Druhé analytiky II, 19

- Jak se to děje na psychologické úrovni?
 - Když se všichni vojáci v bitvě obrátí na útěk, a pak se jeden zastaví, pak další a další, nakonec se obnoví původní pořádek → první obecné, např. druh člověk.
 - Další práce s těmito prvními obecnými pojmy → rody → kategorie.
 - Pojmy pak lze definovat (→ „primitivní pojmy“ a navzájem je predikovat (→ axiomy).
- „Kdo“ to dělá? – Νοῦς.
 - Některé cesty vedou vždy k pravdě, jiné mohou vést i k omylu (mínění, rozvažování).
 - K pravdě vždy vede vědění a rozum.
 - Nic není jistějšího než rozum, pouze rozum může podat pravdivější poznání než vědění.
 - Počátky musejí být známější než závěry důkazů.
 - Vědění se získává důkazem z počátků, tedy vědění nemůže poznat (dokázat) počátky (důkazu).
 - → Počátky poznáváme rozumem.

2. C. e. Počátky vědění

Druhé analytiky II, 19

- Jak se to děje na psychologické úrovni?
 - Když se všichni vojáci v bitvě obrátí na útěk, a pak se jeden zastaví, pak další a další, nakonec se obnoví původní pořádek → první obecné, např. druh člověk.
 - Další práce s těmito prvními obecnými pojmy → rody → kategorie.
 - Pojmy pak lze definovat (→ „primitivní pojmy“ a navzájem je predikovat (→ axiomy).
- „Kdo“ to dělá? – Νοῦς.
 - Některé cesty vedou vždy k pravdě, jiné mohou vést i k omylu (mínění, rozvažování).
 - K pravdě vždy vede vědění a rozum.
 - Nic není jistějšího než rozum, pouze rozum může podat pravdivější poznání než vědění.
 - Počátky musejí být známější než závěry důkazů.
 - Vědění se získává důkazem z počátků, tedy vědění nemůže poznat (dokázat) počátky (důkazu).
 - → Počátky poznáváme rozumem.
- Jak to νοῦς dělá?

2. C. e. Počátky vědění

Druhé analytiky II, 19

- Jak se to děje na psychologické úrovni?
 - Když se všichni vojáci v bitvě obrátí na útěk, a pak se jeden zastaví, pak další a další, nakonec se obnoví původní pořádek → první obecné, např. druh člověk.
 - Další práce s těmito prvními obecnými pojmy → rody → kategorie.
 - Pojmy pak lze definovat (→ „primitivní pojmy“ a navzájem je predikovat (→ axiomy).
- „Kdo“ to dělá? – Νοῦς.
 - Některé cesty vedou vždy k pravdě, jiné mohou vést i k omylu (mínění, rozvažování).
 - K pravdě vždy vede vědění a rozum.
 - Nic není jistějšího než rozum, pouze rozum může podat pravdivější poznání než vědění.
 - Počátky musejí být známější než závěry důkazů.
 - Vědění se získává důkazem z počátků, tedy vědění nemůže poznat (dokázat) počátky (důkazu).
 - → Počátky poznáváme rozumem.
- Jak to νοῦς dělá?
 - Spis *O duši* III, 5 – νοῦς παθητικός a νοῦς ποιητικός.

2. C. Vědecká metoda

Shrnutí ideálního postupu

1. Mnoho smyslových vjemů → obecné druhy v duši.
2. Práce s obecnými druhy → obecné rody → kategorie.
3. Uchopení obecných pojmů – definice „primitivních pojmů“.
4. Vztahy mezi obecnými pojmy – hypotézy → axiomy.
5. Sylogistická dedukce z axiómů.